

Анотація на вибіркoву навчальну дисципліну

«Сучасна археологічна наука у світі школи, тенденції та напрямки»

Рівень вищої освіти - *другий (магістерський) рівень вищої освіти*

Кількість кредитів - 4

Компонент освітньої програми: *вибіркoвий*

Мова викладання: *українська*

Викладач: Завадська Ірина Михайлівна, , кандидат історичних наук, доцент,
irynazavadaska80@gmail.com

Опис дисципліни

Актуальність курсу. У ХХІ столітті археологія перетворилася з переважно описової дисципліни на комплексну міждисциплінарну науку, тісно пов'язану з історією, антропологією, генетикою, екологією, цифровими технологіями та культурною спадщиною. Сучасні археологічні школи світу виробляють різні теоретико-методологічні підходи до вивчення минулого, що значно розширює інструментарій науковця, а також впливає на способи інтерпретації археологічних джерел.

Мета. Формування у здобувачів вищої освіти глибокого розуміння сучасних теоретичних та практичних підходів в археології, засвоєння новітніх методів дослідження, використання цифрових технологій та міждисциплінарних підходів, а також розвиток здатності критично аналізувати глобальні тенденції та етичні аспекти археологічної діяльності в умовах збереження культурної спадщини в світі.

Завдання. Ознайомити здобувачів із сучасними теоретичними концепціями та підходами в археологічній науці (процесуальна, постпроцесуальна, когнітивна археологія тощо). Дослідити становлення і розвиток основних археологічних шкіл світу (англо-американська, європейська, пострадянська, латиноамериканська тощо). Розкрити взаємозв'язок археології з іншими науками (антропологією, генетикою, екологією, інформатикою, історією мистецтва тощо). Висвітлити ключові тенденції сучасних досліджень (археологія ландшафтів, археогенетика, цифрова археологія, public archaeology, археологія конфліктів тощо).

1. Проблематика (зміст дисципліни), яка буде розглянута у процесі вивчення навчальної дисципліни.

1. Еволюція археологічної думки: Витоки та розвиток основних теоретичних шкіл (процесуальна, постпроцесуальна, когнітивна, феміністична археологія, неоеволюціонізм тощо) Методологічні дебати та парадигмальні зсуви у світовій археології.

2. Регіональні археологічні школи та наукові традиції: Англо-американська археологія: науковий підхід, структура досліджень, зв'язок із прикладними науками. Європейські археологічні школи: французька, німецька, скандинавська традиції. Пострадянська археологічна школа: особливості спадщини та сучасні виклики. Археологія країн Азії, Латинської Америки, Близького Сходу, Африки.

3. **Сучасні тенденції в археології:** Археологія ландшафтів, археологія повсякденності, археологія пам'яті. Археологія конфліктів, індустриальна археологія, археологія колоніалізму. Археологія змін клімату та взаємодії людини з природним середовищем.

4. **Інноваційні методи та технології:** Геоінформаційні системи (ГІС), 3D-моделювання, LIDAR-сканування. Археогенетика, ізотопний аналіз, археоботаніка, археозоологія. Дистанційні методи дослідження, археометрія, візуалізація даних.

5. **Проблеми інтерпретації археологічного матеріалу:** Теоретичні виклики інтерпретації (контекст, символізм, реконструкція минулого). Питання ідеологізації, національних наративів та етики у сучасних інтерпретаціях.

6. **Археологія у публічному просторі:** Public archaeology: взаємодія з громадськістю, музеєфікація, освітні проекти. Комерційна археологія, археологічна спадщина у правовому полі (національному та міжнародному). Проблеми охорони археологічних пам'яток у сучасному світі (війни, урбанізація, забудова, мародерство).

7. **Міждисциплінарність археології:** Співпраця з істориками, антропологами, біологами, культурологами, ІТ-фахівцями. Роль археології у формуванні комплексного уявлення про минуле людини.

2. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати :

1. Основні етапи розвитку археологічної науки у світі у XX–XXI ст.

2. Теоретичні засади провідних археологічних шкіл (процесуальної, постпроцесуальної, когнітивної, феміністичної, екологічної тощо).

3. Особливості археологічних традицій і методів у різних країнах і регіонах (Європа, Північна Америка, Латинська Америка, Азія, Африка).

4. Сучасні тенденції та напрямки в археології:

- археологія ландшафтів;
- археологія пам'яті;
- археологія конфліктів;
- public archaeology;
- цифрова археологія.

5. Інноваційні методи дослідження (ГІС-технології, LIDAR, 3D-візуалізація, археогенетика, ізотопний аналіз тощо).

6. Проблематику інтерпретації археологічного матеріалу в сучасному науковому дискурсі.

7. Етичні, правові та соціальні аспекти археологічної діяльності у світовій практиці.

8. Міждисциплінарні зв'язки археології з антропологією, історією, природничими науками, культурологією, інформатикою.

Вміти:

1. Аналізувати сучасні археологічні підходи та методології у світовій науці.

2. Визначати відмінності та спільні риси між археологічними школами та традиціями різних країн.
3. Критично оцінювати наукові джерела та сучасні дослідження з археології.
4. Інтерпретувати археологічні дані з урахуванням сучасних теоретичних парадигм.
5. Застосовувати базові навички у використанні новітніх технологій в археологічній практиці (наприклад, просторовий аналіз, 3D-моделювання тощо).
6. Формулювати власну наукову позицію з ключових питань археологічної теорії та практики.
7. Працювати з міждисциплінарною інформацією в межах археологічних досліджень.
8. Дотримуватись принципів академічної доброчесності, етичного ставлення до археологічної спадщини та збереження пам'яток.

3. Шкала оцінювання з навчальної дисципліни у балах за всі види навчальної діяльності, яка переводиться в оцінку за шкалою ECTS та у чотирибальну національну шкалу:

Сума балів за шкалою Інституту	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Іспит	Залік
90-100	A (відмінно)	Відмінно	Зараховано
82-89	B (дуже добре)	Добре	
75-81	C (добре)		
65-74	D (задовільно)	Задовільно	
60-64	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	Незадовільно	Не зараховано
1-34	F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)		

4. Критерії оцінювання складових поточного контролю навчальної діяльності студента

Компетенції (знання, уміння та навички), продемонстровані на навчальних заняттях (практичних, семінарських, лабораторних, враховуючи знання з тем, що виносяться на самостійне опрацювання) оцінюються за 100-бальною системою.

Оцінка в балах (за 100-бальною шкалою) за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання
98-100	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Оцінка в балах (за 100-бальною шкалою) за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання
94-97	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні явища, процеси; займає активну життєву позицію.
90-93	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності різних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні тенденції, факти, явища, процеси; самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні явища, процеси.
86-89	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить поняття, категорії, нормативні документи; формулює закони; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
81-85	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
75-80	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими теоріями і фактами, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; скласти таблиці, схеми.
70-74	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами.
65-69	Студент розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але окремі висновки не логічні, не послідовні.
60-64	Студент володіє початковими знаннями, здатний провести за зразком розрахунки; орієнтується у поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
50-59	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом.
35-49	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за

Оцінка в балах (за 100-бальною шкалою) за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання
	допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
1-34	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв’язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.

Оцінювання модульних контрольних робіт здійснюється за 100-бальною системою.

Оцінювання захист навчального матеріалу, що виноситься на самостійне вивчення для студентів заочної форми навчання здійснюється за 100-бальною системою.

Основна література:

1. Бондар, М. О. Сучасні археологічні школи: теорія та методологія / М. О. Бондар. Київ : Наукова думка, 2019. 256 с.
2. Гаврилюк, Н. А. Сучасні тенденції археологічних досліджень у світі. *Археологія*. 2020. № 4. С. 3–15.
3. Горохівський П.І. Археологія: Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання. / П.І. Горохівський. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2014. 132 с
4. Завадська І. М., Палилюцько О. М. Еволюція археологічної методології в Україні (XVIII–XXI ст.). *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 8 (38). С. 2174–2186.
5. Залізняк Л. Л. Стародавня історія України. Київ: Темпора, 2019. 520 с.
6. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900 – 1256) Харків: Фоліо, 2021.
7. Палилюцько О. М., Завадська І. М. Історико-археологічні дослідження Бакоти, туристичної перлини Поділля. *Вчені записки ТНУ. Серія: Історичні науки*. 2025. Т. 36 (75), № 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/2.17>
8. Johnson, M. *Archaeological Theory: An Introduction* / M. Johnson. 3rd ed. Oxford : Wiley-Blackwell, 2019. 328 p.
9. Renfrew, C., Bahn, P. *Archaeology: Theories, Methods, and Practice* / C. Renfrew, P. Bahn. 7th ed. London : Thames & Hudson, 2016. 672 p.
10. Trigger, B. G. *A History of Archaeological Thought* / B. G. Trigger. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 613 p.

Додаткова література

11. Історія цивілізації. Україна. Том 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.). Харків: Фоліо, 2020.
12. Охріменко Г. В., Скляренко Н. В., Локайчук С. М. Етнокультурні процеси на території Західної Волині за доби бронзи : монографія. Луцьк : ВежаДрук, 2018. 402 с.

13. Археологічні пам'ятки і війна: посібник – пам'ятка з охорони культурних цінностей для військовослужбовців ЗСУ. К.: Спілка археологів України, 2020. 38 с.

Інтернет-ресурси

14. <http://k-ua.net/> – сайт «Культура України»
15. http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – культурологічна бібліотека
16. <http://history.franko.lviv.ua/> – історія України
17. <http://www.history.vn.ua/> – електронна бібліотека з історії України та всесвітньої історії
18. <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000237> – Інститут археології НАН України. Режим доступу: